

УДК 821.161.2

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/64-2-41>**Олександр ШАБОЛДОВ,**

orcid.org/0000-0003-0667-2038

аспірант кафедри української літератури

Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

(Полтава, Україна) scandersand@gmail.com

ГЛОРИФІКАЦІЯ ГЕРОЇЧНОЇ ЛИЦАРСЬКОЇ МАСКУЛІННОСТІ ЯК ІДЕЙНА ДОМІНАНТА ПОЕТИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ОЛЕГА ОЛЬЖИЧА

У статті проаналізовано маскулінні образи в поетичній спадщині О. Ольжича. Охарактеризовано національний маскулінний ідеал поета, його зв'язок зі світоглядними настановами О. Ольжича. Виявлено й описано прояви різних типів маскулінності, визначено ставлення поета до них, їхнє співвідношення з ідеалом. Дослідженням встановлено, що маскулінним ідеалом О. Ольжича є носій героїчної лицарської маскулінності, який виступає в архетипній ролі Воїна. Творення таких позитивних прикладів логічно впливає з уявлень поета про роль і місце літератури в боротьбі за національну державу, а тому вони становлять абсолютну більшість маскулінних образів, що здобувають прихильну оцінку поета. Для творення галереї воїнів О. Ольжич широко використовує сюжети з української і світової історії, звертається до сучасних йому подій. У статті показано, що поет не намагався створити власний пантеон національних героїв, уславити певних історичних осіб, оскільки його метою було уславлення героїчної маскулінності як такої, тому більшість його героїв є аноніми й часто невіддільні від спільноти. Досліджено, як ця мета визначає також ставлення до альтернативних типів маскулінності. Описано та проаналізовано нечисленні у творах О. Ольжича образи, що репрезентують альтернативну маскулінність. На підставі проведеного аналізу на конкретних прикладах показано переважно негативне ставлення поета до таких образів, адже альтернативна маскулінність сприймається як ерзац маскулінності справжньої, загроза для неї чи як криза маскулінності, її втрата. Кілька позитивних прикладів маскулінності ремісника та духовної маскулінності становлять незначний виняток із загального масиву, оскільки не відповідають інтенції поета творити героїчну літературу. Представлена розвідка є складовою частиною комплексного дослідження проблеми маскулінності й фемінності у творчості поетів «Празької школи». Її результати дають можливість доповнити наявну картину цього мистецького феномену та героїчного українського національного міфу, що посідає центральне місце у творчості її представників, усунути деякі наявні лакуни.

Ключові слова: маскулінність, типи маскулінності, архетип, мілітарний дискурс.

Oleksandr SHABOLDOV,

orcid.org/0000-0003-0667-2038

Postgraduate student at the Department of Ukrainian Literature

Lugansk Taras Shevchenko National University

(Poltava, Ukraine) scandersand@gmail.com

GLORIFICATION OF HEROIC KNIGHTLY MASCULINITY AS THE IDEOLOGICAL DOMINANT OF OLEH OLZHYCH'S POETIC WORKS

This article analyzes masculine images in the O. Olzhych's poetic heritage. The poet's national masculine ideal is characterized, as well as its connection with O. Olzhych's worldview guidelines. Manifestations of different types of masculinity are identified and described, the poet's attitude towards them, their relationship with the ideal is determined. Research has established that the masculine ideal of the O. Olzhych is the bearer of heroic knightly masculinity, who acts in the archetypal role of the Warrior. The creation of such positive examples logically follows from the poet's ideas about the role and place of literature in the struggle for the national state, and therefore they make up the absolute majority of masculine images that gain the poet's favorable assessment. O. Olzhych widely uses stories from Ukrainian and world history, turns to current events to create a gallery of warriors. The article shows that the poet did not try to create his own pantheon of national heroes, to glorify certain historical figures, because his goal was to glorify heroic masculinity as such, therefore most of his heroes are anonymous and often inseparable from the community. It is studied how this goal also determines the attitude towards alternative types of masculinity. A few images representing alternative masculinity in the works of O. Olzhych are described and analyzed. On the basis of the conducted analysis, concrete examples show the poet's mostly negative attitude towards such images, because alternative masculinity is perceived as an ersatz version of real masculinity, a threat to it, or as a crisis of masculinity, its loss. A few positive examples of artisan masculinity and spiritual masculinity are minor exceptions from the general array, as they do not correspond to the poet's intention to create heroic literature. The presented research is an integral part of a comprehensive study of the problem of masculinity and femininity in the works of the poets of the «Prague School». Its results make it possible to supplement the existing

picture of this artistic phenomenon and the heroic Ukrainian national myth, that occupied a central place in the works of its representatives, and to eliminate some existing lacunae.

Key words: *masculinity, types of masculinity, archetype, military discourse.*

Постановка проблеми. Олег Ольжич є одним з ідеологів та активних учасників боротьби за створення незалежної Української держави. Частиною цієї боротьби є його порівняно невеликий за обсягом, але не за своїм значенням поетичний доробок, адже слово поета було, безумовно, його зброєю. Яскрава постать Олега Ольжича привертала і продовжує привертати увагу дослідників як у діаспорі, так і в Україні, а проблеми, порушені поетом й осмислені на широкому історичному тлі, належать до вічних проблем буття людини і нації та не втрачають своєї актуальності.

Аналіз досліджень. Дослідження поетичної спадщини О. Ольжича пов'язане насамперед з роботами М. Неврлого, А. Вонторського, І. Шацького. Попри досить значний інтерес до творчості поета не всі її аспекти висвітлені рівною мірою. До найменш вивчених належить гендерна проблематика. Цим зумовлена **актуальність** дослідження проблем маскулінності у поетичних творах О. Ольжича. Проблеми маскулінності та фемінності досить активно вивчаються як у світовому, так і в українському літературознавстві, проте слід відзначити наявність принципово різних підходів до цієї проблематики та брак загальноприйнятих дефініцій. Це стосується, зокрема, визначення категорії маскулінності та її природи. У своїй роботі ми використовували підходи до вивчення проблем маскулінності, розроблені в працях Р. Коннелл, Дж. Нейджел, В. Агеєвої, Дж. Галберстам, Т. Бурейчак тощо. При цьому ми розуміємо маскулінність як соціальний, а не біологічний конструкт. Також у статті використана запропонована початково І. Коном та розвинена в роботах О. Башкирової класифікація типів маскулінності.

Метою статті є аналіз виявів різних типів маскулінності в поетичній творчості Олега Ольжича в контексті проголошеної поетом ідейної настанови на творення героїчної національної культури. Поставленої мети досягнуто через розв'язання таких **завдань**: 1) визначити маскулінний ідеал О. Ольжича; 2) описати різні вияви маскулінності у творах поета; 3) проаналізувати ставлення О. Ольжича до альтернативних типів маскулінності, співвідношення між ними та гегемонною маскулінністю.

Під час дослідження застосовано такі **методи**: описовий, історико-біографічний, архетипний, текстуальний аналіз, елементи маскулінних студій тощо.

Виклад основного матеріалу. Своє бачення мистецтва і його ролі в розвитку української нації О. Ольжич розкрив і обґрунтував у низці статей, зокрема «Героїзм в українській усній словесності», «Наші завдання», «Націоналістична культура» тощо. Поет проголосив необхідність творення нової «повноцінної» культури, позбавленої «негативних складників народньої психіки й традиції» (Ольжич, 2010: 144). У статті «Героїзм в українській усній словесності» він так сформулював ідеологічні засади «нової» української літератури: «Піднесений настрій, плекання героїчного культу, відданість ідеї та тому, хто її уособлює, – ось чого дошукуємося в нашій національній літературі» (Ольжич, 1991: 179). При цьому О. Ольжич, як творець національного міфу, прагне уникати творення цілком нових цінностей, апелюючи до національної традиції, закоріненої в «Золотій добі» української нації: «Починаючи старою добою і кінчаючи новітніми поетами, тягнеться червона нитка самовідданості та героїчної жертвеності для ідеї» (Ольжич, 1991: 180).

Проголошених ідеологічних засад О. Ольжич послідовно дотримувався у своїй поетичній творчості. Характеризуючи її у передмові до видання зібраних творів поета, М. Неврлий писав: «Проповідуючи своїм словом героїчний тип людини, Ольжич свято вірив у сконденсовані в ній потенціальні сили, непідвладні ані силам машин, ані духовним утискам тиранів. З цього випливає абсолютизація людської волі...» (Неврлий, 1991: 24) Прикладом вказаної абсолютизації є широко відомий вірш IX з циклу «Незнаному воякові»: «Захочеш – і будеш. В людині, зятям, Лежить невідгадана сила» (Ольжич, 1991: 82). Саме таких людей, здатних своєю волею змінити світ, на думку поета, потребувала Україна для відновлення своєї державності, а література мала дати відповідні приклади для наслідування.

Центральним образом більшості поезій О. Ольжича виступає зразковий носій гегемонної маскулінності. На це звертали увагу багато дослідників творчості поета. Так, А. Вонторський відзначає, що «у ранній творчості Ольжич показує юнаків, спраглих небезпеки, пристрасних шукачів щастя, які покидають батьківську хату з її одноманітним затишком і намагаються жити по-новому, як лицарі, в суворих умовах» (Вонторський, 2002: 6). При цьому Г. Овсяницька вказує, що «мілітаристською естети-

кою наскрізь просякнуті майже всі поетичні твори О. Ольжича. Центральною постаттю його лірики є сам воїн, який часто є невіддільним від спільноти, на боці якої він виступає» (Овсяницька, 2021: 101).

Характеристичною рисою героя О. Ольжича є анонімність. Він справді є невіддільним від спільноти, безіменним фрагментом цілості. Така анонімність може досягатися оповіддю від першої особи, як у вірші «Готи», адже в такому випадку ліричний герой не потребує називання: «Мій меч брешить, та чую, що на грані Мене не зрадять крицеві долоні» (Ольжич, 1991: 41). При цьому «я» нерідко переходить у «ми», а «моє» в «наше», як, наприклад, у поезії «Галли»: «Ми подолаєм знов. Ще не одні Нам скоряться. Над все є вірна криця» (Ольжич, 1991: 39). Таких прикладів розчинення особистого «я» в колективному «ми» у творах О. Ольжича можна навести чимало, зокрема, в одному з найвідоміших своїх віршів поет виголошує: «Нашо слова? Ми діло несемо» (Ольжич, 1991: 60).

Основою мілітарного дискурсу є творення певного пантеону національних героїв, що загалом характерно для митців «Празької школи». Т. Бурейчак відзначає, що національні герої «проектують ідею сили та непереможності для всієї нації та закладають підґрунтя для колективних ідентичностей і суспільної системи цінностей» (Бурейчак, 2014: 52). Таких героїв, за словами О. Башкирової, «об'єднують чоловічі чесноти (мужність, самовідданість, волелюбність), а також особливий націєтворчий дискурс» (Башкирова, 2017b: 151). Проте О. Ольжичу не йдеться про творення саме національного пантеону: поет частіше згадує історичних осіб Давнього Риму, аніж українських. Вірш «Данило», присвячений Данилові Галицькому, є певним винятком із цього правила. Крім князя Данила, на згадку поета здобуваються тільки його сучасники В. Білас та Д. Данилишин, яким присвячена поема «Городок 1932», що разом із циклом «Незнаному воякові» творить збірку «Вежі». Більше присутні у творах О. Ольжича незнані українські герої.

Архетип Воїна історично є одним із головних втілень гегемонної маскулінності, яку О. Башкирова слідом за І. Коном показово називає «лицарською» (Башкирова, 2017a: 11). Проте не менш важливим є «архетип Батька / Мудрого Старця», що, за Х. Семерин, виступає центральним маскулінним архетипом для «юнгівської традиції» (Семерин, 2018: 126). Цей архетип, архетип Патріарха, хоча й наділений певними рисами духовної маскулінності, важливим атрибутом якої

виступає саме «мудрість», за своєю природою є одним із виявів гегемонної маскулінності у патріархальному, по суті, суспільстві. Але у творах О. Ольжича можемо спостерігати лиш поодинокі вияви цього архетипу. Традиційним утіленням архетипу «Батька / Мудрого Старця» в літературі є образ християнського Бога-Отця, якого бачимо у вірші «Бог ясний між людьми ходить» (Ольжич, 1991: 152). Згадка про нього міститься й у вірші «Воно дощем спадає золотим...»: «...Мудрий в небі Бог» (Ольжич, 1991: 104). Ще одним прикладом вияву зазначеного архетипу є образ старого козака з поезії «Зимовник»: «Та ти загаданий. Ти знов сьогодні снів Про кийські фортеці і святині, Де в Академії ти маєш трьох синів, Метких в диспутах, віршах і латині» (Ольжич, 1991: 118). Показовим і характеристичним для світобачення поета є той факт, що шляхи «Мудрого старця» і «Воїна» невблаганно розходяться, лишаючи старця з його мудрістю на узбіччі життя: «О, не для них є цей зимовник, ні! В світлиці, де килими волохаті, Три шаблі їх чекають на стіні, Що пам'ятають Корсунь і Охматів» (Ольжич, 1991: 118). Про слухність саме такого потрактування вказаних образів опосередковано свідчать і принагідні зауваги поета щодо його батька, наведені М. Неврлим (Неврлий, 1991: 29).

Слід відзначити також два образи, які поєднують указані архетипи. Одним із них є образ «розважного і хитрого Філіппа» з вірша «Заходить сонце. Кане тишина» (Ольжич, 1991: 56). І хоча цар Македонії здобуває прихильну оцінку поета, куди більше визнання отримує його син: «А там, в майбутній злотній даліні – Шалені коні і гарячі лиця, Персеполіс у димі і огні І Олександра божеська десниця» (Ольжич, 1991: 56). Розглядаючи образ вояownika Олександра, зауважимо два пов'язані з ним епітети («злотній даліні», «божеська десниця»), наділені потужною позитивною оцінкою конотацією. Другим є образ гетьмана з вірша «Р.Б. 1668»: «І гетьман жар із розумом єдна» (Ольжич, 1991: 108). Зазначимо, що це поєднання не здатне врятувати Україну, що «мов від посухи, вигора» (Ольжич, 1991: 108). До цього не надаються «мудрі старці», а лиш вояownicy, здольні своєю волею переламати волю «чужих женців». Тому недарма князя Данила Романовича, що увійшов в українську історію переважно як видатний державний діяч, поет називає Вояownikом.

На думку К. Шмеги, «війна і революція для багатьох чоловіків є чи не єдиним шансом довести свою маскулінність через готовність захищати та боротися, тобто виступити у первісній, архетипній ролі захисника» (Шмега, 2018: 131). Це особливо

актуально для чоловіків в умовах вимушеної еміграції, що в більшості випадків переживають кризу маскулінності, адже «не можуть реалізувати свою роль будівничих української нації-держави і власних родин або вільних союзів із тими, кого кохають» (Пронкевич, 2014: 356). Відзначимо, що для української політичної еміграції міжвоєнного періоду характерним є болюче переживання втрати Батьківщини та небажання остаточного розриву й асиміляції в країнах перебування. Тому мотив чекання нового етапу боротьби за Українську державу, що надасть високу мету існуванню й можливість героїчної самореалізації, є спільним для поетів «Празької школи». Однак, саме у творах О. Ольжича він набуває найбільшої заостреності й безальтернативності.

Серед маскулінних образів у поезіях О. Ольжича носії гегемонної маскулінності мають беззаперечну перевагу. Альтернативні типи маскулінності представлені значно меншою кількістю образів. Серед них образ будівничих з поезії «На трьох горбах під знаками орла...». О. Башкирова відзначає, що за маскулінністю майстра, ремісника «закріплене уявлення про чоловіче начало як організуючу силу, що перетворює зовнішній світ, надає йому форми, керується раціональними принципами й орієнтоване на певний результат» (Башкирова, 2017а: 11). Саме таке перетворення зовнішнього світу на засадах раціональності бачимо в поезії: «На трьох горбах під знаками орла Ми кладемо прямі основи міста» (Ольжич, 1991: 67). Маскулінність ремісника реалізується перемогою над силами стихій, підкоренням природи, заплідненням матерії ідеєю, наданням їй форми. І таку перемогу, гідну справжнього чоловіка, оспівує поет: «О, горда певність дужої руки, Набряклих м'язів радісне щеміння І дух, бадьорий, гострий і п'янкий, Розколотого долом каміння!» (Ольжич, 1991: 67) Маскулінність майстра виявляється також в образі невідомого скульптора давньої Еллади з вірша «Алябастер». Та чи не найбільшою мірою виявляється вона в праці селянина, що запліднює землю своїм маскулінним первнем, змушує її родити нове життя. Такий маскулінний образ бачимо в поезії «Гігантомахія»: «І перший ратай вологість землі Перегортає життєносним ралом» (Ольжич, 1991: 114). Земля в уявленні людини з давніх часів асоціювалася з жіночим первнем, а тому праця селянина – завжди різновид сексуального акту. Атрибутом землі в поезії є вологість, що можна трактувати як готовність до цього акту. Показовим у цьому контексті є також використаний поетом епітет «життєносним», який чітко вказує, що йдеться

саме про запліднення фемінного первня маскулінним.

Ще рідше у своїх творах звертається О. Ольжич до образів, що втілюють духовну маскулінність. Тут варто розглянути три такі образи. Образ пустельників з поезії «Шякунтала» нав'язує до пасторальної картини позаісторичної ідилії: «А у лісах пустельники веселі Ще досі відають блаженства й чуда» (Ольжич, 1991: 97). Поет, якого завжди вирізняла історичність мислення, далекий від конструювання щасливих утопій, тому картина, нав'язана давньою індійською літературою, не сприймається як зразок для наслідування. Це марево, ідилія, яка не може довго тривати в реальному світі. А отже, й «веселим пустельникам» не знайдеться місця у світі войовників.

Другий образ – це образ старого монаха з вірша «Монастир»: «О, хвала, хвала Тобі, Христе, Ісцілилося серце хоре. І поживклій руці – ніга, І червневий день – миттю, Покривати Твою Книгу Позолотою і блакиттю» (Ольжич, 1991: 47). Ми вже відзначали, що О. Ольжич не відчував пієтету до мудрості «старців», в розумінні поета старість асоціюється радше з німечю. Старий козак із «Зимовника» виконує архетипну роль «Батька / Мудрого старця» тому і тільки тому, що вже безсилий виконувати роль Воїна. Саме це бачимо і в поезії «Монастир», де зовсім не випадково акцентується увага на старості героя: «Де вагання всі молодечі, Де лицарські мої гордині?» (Ольжич, 1991: 47). Так духовна маскулінність стає вимушеним заміником, певним ерзацом маскулінності справжньої.

Лиш у вірші «Молитва» поет показує триумф духовної маскулінності над маскулінністю лицарською. Герой поезії виглядає на типового носія лицарської маскулінності, що додатково підкреслює асоціація з розбійницьким бароном: «Ось брат один. Страховище іконам: Руде волосся і ведмежий стан... Якби він був розбійницьким бароном, На смерть своїх би катував селян» (Ольжич, 1991: 124). І така різюча невідповідність образу ролі мирного монаха якнайкраще демонструє триумф духа над тілом, адже тут не може бути й мови про вимушений перехід лицарської маскулінності в духовну через фізичну німеч, а тільки про свідомий вибір. При цьому тональність вірша й обрані поетом мовні засоби виразно свідчать про позитивне ставлення: «Велика міць Твоя, Ісусе Христе, Коли й його до Тебе привела! Він молиться... І ніжно-променисте Щось світиться з-під дикого чола» (Ольжич, 1991: 124). Проте змальована ситуація лишається поодиноким винятком у творах О. Ольжича, оскільки відбігає

від панівної ідейної настанови на «плекання героїчного культу».

Для творчості О. Ольжича загалом характерне протиставлення гегемонної та альтернативних видів маскулінності. При цьому альтернативна маскулінність часто сприймається як небажана, оскільки виступає певною загрозою для гегемонної маскулінності. У кращому випадку, як ми вже зазначали, альтернативна, зокрема духовна, маскулінність виступає ерзацом справжньої маскулінності в умовах, коли та не може бути зреалізована. І не лише через фізичну неміч. Так, у поезії «Робітня» бачимо на перший погляд носія духовної маскулінності: «На ясність дум. На маєстат чола. На стіл просторий і розкрити книгу» (Ольжич, 1991: 50). Це людина, що реалізується у творчості і знаходить у тому втіху: «Чим заступити ці легкі рядки, Прозору радість творчого спокою, Речевість і упевненість руки?» (Ольжич, 1991: 50). І згадка про радість тут не випадкова, адже відчуття радості завжди супроводжує акти перемоги, долання, у яких реалізується активний маскулінний первень. А проте повноцінна самореалізація можлива тільки в чині героїчному, яким для О. Ольжича є акт збройної боротьби за свою державу: «Та вийдеш ти з затишного покою І десь на розі, десь, де ми берем До рук газету, в поспісі зім'яту, Тебе розітне лезами сурем Невблагана екстаза атентату» (Ольжич, 1991: 50). Творча самореалізація може дати чоловікові відчуття радості, але тільки чин героїчний може допровадити до екстази. Зауважимо, що образ героя поезії «Робітня» значною мірою є автобіографічним, адже М. Неврлий слушно зауважив, що О. Ольжич не лише оспівував героїзм, а й сам увійшов в історію української літератури «прикладом героїчного типу людини й поета» (Неврлий, 1991: 24).

У ряді творів О. Ольжича прямо застерігає від спроби самореалізації в науковій чи мистецькій царині, що, очевидно, вабили поета. Так, у поезії VIII з циклу «Незаномому воякові» змальовані спокуси, здатні звести чоловіка зі шляху героя-воїна: «Чекає спокуса тебе не одна І, повні зрадливої знади, Прозорі озера науки, вина, Поезії пінні каскади» (Ольжич, 1991: 82). Але це, як твердить поет у дуже близькому за своїми інтенціями до вказаного твору вірші «Межа», шлях до втрати не тільки маскулінності, а й узагалі людської подобі: «Ступи ліворуч: легкий буде спад, Повільні луки, мляві серпентини. Від інтелекту через хліб назад До жаху і безсилості клітини» (Ольжич, 1991: 139). Своє негативне ставлення до духовної маскулінності підкреслює О. Ольжич і в інших творах. В одному з найвідоміших і, безу-

мовно, одному з програмових своїх віршів «Нащо слова? Ми діло несемо» поет безапеляційно виголошує: «Ніщо мистецтво і мана теорій» (Ольжич, 1991: 60). Альтернативну маскулінність, отже, поет сприймає як утрату маскулінності справжньої чи принаймні кризи маскулінності, одним з виявів якої є явище «міщанства»: «Книжки та наука, та течія днів – За ладом міщанських фіранок» (Ольжич, 1991: 79). І вже справжня ненависть і зневага диктують рядки поезії XVII з циклу «Незаномому воякові»: «Суспільносте блідорожевих півслів, Гурра-наукової бздури, Огряднотупих патріотів-послів І всіх ювілятів культури!» (Ольжич, 1991: 86) О. Ольжич засуджує і нещадно таврує політичну й культурну еміграцію, до якої належить його батько О. Олесь, за відмову від збройної боротьби, що для поета тотожне втраті маскулінного первня.

Не витримує змагання з героїчною маскулінністю воїна й маскулінність ремісника чи хлібороба. Прості радощі селянина не здатні вдовольнити потреби справжнього чоловіка: «Надокучили вівці й кози, Остогидли сир і сметана» (Ольжич, 1991: 158). Навіть земля, це уособлення фемінності, перемогою над якою завжди утверджувалася маскулінність селянина, хоч і лишається плідною, поволі підважує сили: «Душа обважніла, як жорна, В полоні страшного і злого. Земля благодатна і чорна До решти знесилила ноги» (Ольжич, 1991: 157). І тільки воїн здатен вирватися з цього полону. Це несвідомо відчуває герой поезії «Надокучили вівці й кози...», адже «Набирають в човни на морі Чужоземні купці охочих» (Ольжич, 1991: 158). Але це тільки відчуття неспокою й певної кризи без усвідомлення шляхів порятунку своєї загроженої маскулінності. Його ваблять тільки зовнішні вигоди воїнського побуту: «Чом і справді нам не найнятись? Будем пить корінені вина, Одягать шкуратяний панцер І тримати в палаці варту» (Ольжич, 1991: 158). Годі дошукуватися тут героїчної романтики бою й небезпеки, оспіваних у багатьох творах поета, зокрема в поезії «Межа»: «А вправо ступиш – прірва і провал, І знову сплеск. І в клетотинні виру – Лише твій шал щитом проти навал. Одвага ж, коли ти запрагнув. Віра» (Ольжич, 1991: 139).

Виразніше шлях порятунку підваженої маскулінності окреслений у поезії «Душа обважніла»: «Лише ковалі невсипучі, Куючи від сходу до сходу Металь небувалий, сліпучий, Ворожать майбутні походи» (Ольжич, 1991: 157). Коваль і ратай – чи не найдавніші, архетипні вияви маскулінності ремісника. Та маскулінність коваля для поета цінна лиш тим, що праця його створює переду-

мови перетворення ратая на воїна. Такий радикальний висновок підтверджує навіяна Біблією поезія «І жили у розкошах, слабі і блудливі...», що починається окресленням ситуації очевидної кризи маскулінності: «І жили у розкошах, слабі і блудливі, І не вірили в велич Кінця» (Ольжич, 1991: 61). Але у цьому вірші О. Ольжич не тільки змальовує кризу маскулінності, а й подає рецепт її подолання. Рецепт одночасно простий і страшний у своїй простоті: «Вранці вийшли з домів виногради зрівняти І зрубати оливні гаї. І безумна пустиня надхненним, як мати, Смагли груди відкрила свої» (Ольжич, 1991: 61). І Бог воїнів – це старозавітний «грізний Боже суворих і гордо убогих», Бог руйнування й помсти, якому вірні обіцяють посвяту й жертви: «Ми тобі покладемо суходоли під ноги І запалимо жертви осель» (Ольжич, 1991: 61). У статті «Дух руїни» О. Ольжич писав: «В цій вічній боротьбі творчого будуючого духу зі стихією степу й руїни віримо твердо, що творчий дух переможе хаос і розклад, звідки б цей не походив і як не проявлявся» (Ольжич, 1991: 180). Проте, як бачимо, руйнування й смерті не лякають поета, для якого «велич Кінця» незрівнянно вища за «життя у розкошах». Таке світовідчуття, як зауважує Г. Овсяницька, споріднює творчість поета зі скандинавськими сагами, адже мотив загибелі є однією з найважливіших складових творчості О. Ольжича й «грає величезну смислотворчу роль у більшості поетичних творів письменника» (Овсяницька, 2021: 101).

Подібну думку, хоч і не так радикально, висловлює поет і у вірші «Лукреція»: «Чоловіки в дощах на пасовиськах... Що зверне їх до мутної ріки Від їх отар, від сивої худоби? Етруски, умбри, хижі гірняки... Щоб гори перейшли вони і доби» (Ольжич, 1991: 105). У згаданій статті «Дух руїни» О. Ольжич підносить «творчий будуючий дух», та поезія його надає надто мало прикладів його уславлення, радше навпаки. Не мирною працею здобувається місце в історії. Тільки народ воїнів,

народ-завойовник лишається в людській пам'яті. Такої долі, зрештою, зичив поет й українському народові.

Висновки. Ідейні домінанти поетичної творчості О. Ольжича, що припадає на міжвоєнний період, були значною мірою визначені поразкою українських національно-визвольних змагань та очікуванням нового вікна можливостей для здобуття української держави. Завданням літератури поет вважав формування нації, здатної досягти поставленої мети. Це зумовило необхідність творення образів, які могли б дати приклади для наслідування. Маскулінним ідеалом поета був носій гегемонної маскулінності, що виступає в архетипній ролі Воїна. Широко використовуючи сюжети світової й української історії, О. Ольжич створив велику галерею образів воїнів. При цьому поетові йдеться про уславлення не конкретних історичних осіб, а героїчної маскулінності як такої. Тому його герої часто анонімні й невіддільні від спільноти, до якої належать. Не прагне О. Ольжич і до створення певного пантеону національних героїв, тому в його поезіях обмаль згадок про українських історичних осіб. Інші архетипні ролі, у яких може виражатися гегемонна маскулінність, в галереї образів О. Ольжича практично не представлені. Альтернативні типи маскулінності поет сприймає як загрозу для маскулінності гегемонної, тому така маскулінність переважно не схвалюється, у ряді творів О. Ольжич ототожнює альтернативну маскулінність із кризою маскулінності чи її втратою.

Подальші перспективи дослідження пов'язані з поглибленням вивчення гендерної проблематики у творчості О. Ольжича, особливо на ширшому тлі «Празької школи», української та світової літератури міжвоєнного періоду ХХ століття. Це допоможе створити більш об'єктивну картину як творчості самого поета, так і всього мистецького феномену «Празької школи», яскравим представником якого виступає О. Ольжич.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Башкирова О. Художні моделі маскулінності в сучасному українському романі. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія : Філологія. Літературознавство. 2017. Т. 295, Вип. 283. С. 9–13.
2. Башкирова О. «Чоловік у стані кризи»: світоглядні та естетичні виміри художньої моделі (на матеріалі сучасної української романістики). Південний архів: Філологічні науки. 2017. Вип. 71. С. 150–154.
3. Бурейчак Т. Гегемонія чоловіків у пострадянській Україні: дискурси та практики. Перехресні стежки маскулітного українського дискурсу. Культура й література ХІХ–ХХІ століть / за ред. Агнешки Матусяк. К.: LAURUS, 2014. С. 43–68.
4. Вонторський А.Ю. Образ світу в поезії Олега Ольжича: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.01.01. Львів: Б.в., 2002. 20 с.
5. Неврлий М. Муза мужности й боротьби. Олег Ольжич. Цитаделя духа: Повне зібрання творів поета, уривки із спогадів і праць про нього, бібліографія й фотоматеріали. Братислава: Словацьке пед. вид-во у Братиславі, відділ укр. літ-ри в Пряшеві, Фундація ім. Олега Ольжича у Лондоні, 1991. С. 5–30.

6. Овсяницька Г.В. Естетика мілітаризму у поезіях О. Ольжича: компаративні аспекти. Актуальні проблеми слов'янської філології: матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 25–26 листопада 2021 року / Укладач І. М. Бакаленко. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2021. С. 99–103.
7. Олег Ольжич. Цитаделя духа: Повне зібрання творів поета, уривки із спогадів і праць про нього, бібліографія й фотоматеріали / [Впоряд., передне слово й примітки Миколи Неврлого]. Братислава: Словацьке пед. вид-во у Братиславі, відділ укр. літ-ри в Пряшеві, Фундація ім. Олега Ольжича у Лондоні, 1991. 272 с.
8. Ольжич О. Націоналістична культура. Український націоналізм: Антологія. Т. 1. / Упоряд. В. Рог. Київ: ФОП О. М. Стебеляк, 2010. С. 144–146.
9. Пронкевич О. Замість закінчення. Дискурс конквісти і криза маскуліності в українській літературі. Перехресні стежки маскуліного українського дискурсу. Культура й література XIX–XXI століть / за ред. Агнешки Матусяк. К.: LAURUS, 2014. С. 331–364.
10. Семерин Х. Фемінні біблійно-єврейські архетипи в модерній драмі (на матеріалі драматичних поем Лесі Українки «Одержима» і «Йоганна, жінка Хусова»). Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Соціальні комунікації. 2018. Т. 29(68), № 1. С. 125–130.
11. Шмега К. Маскуліність в умовах революції: стратегії поведінки персонажів у творах Івана Франка «Герой поневолі» та «Гриць і панич». Актуальні питання гуманітарних наук. Мовознавство. Літературознавство. 2018. Вип. 19. С. 130–134.

REFERENCES

1. Bashkyrova O. (2017). Khudozhni modeli maskulinnosti v suchasnomu ukrainskomu romani. [Artistic models of masculinity in the modern Ukrainian novel]. Naukovi pratsi: Naukovyi zhurnal. Seriya "Filolohiia. Literaturознавство" – Scientific works: Scientific journal. Series "Philology. Literary Studies". Vol. 295. Issue 283. P. 9–13. [in Ukrainian].
2. Bashkyrova O. (2017). "Cholovik u stani kryzy": svitogliadni ta estetychni vymiry khudozhnoi modeli (na materialii suchasnoi ukrainskoi romanistyky). [The "Man in Crisis": World View and Aesthetic Parameters of the Artistic Model (on the Material of Modern Ukrainian Novels)]. Pivdenniy Arkhiv (Collected papers on Philology). Vol. 71. P. 150–154. [in Ukrainian].
3. Bureichak T. (2014) Hehemoniia cholovikiv u postradianskii Ukraini: dyskursy ta praktyky. [Men's hegemony in post-Soviet Ukraine: discourses and practices]. Perekhresni stezhky maskulinnoho ukrainskoho dyskursu. Kultura i literatura XIX-XXI stolit – Crossroads of masculine Ukrainian discourse. Culture and literature of the XIX-XXI centuries / Edited by Agnieszka Matusiak. Kyiv: LAURUS. P. 43–68. [in Ukrainian].
4. Nevrllyi M. (1991) Muza muzhnosti y borotby. [The muse of courage and struggle]. Oleh Olzhych. Tsytdelia dukha: Povne zibrannia tvoriv poeta, uryvky iz spohadiv i prats pro niho, bibliohrafiia y fotomaterialy – Oleg Olzhych. The Citadel of the Spirit: A complete collection of the poet's works, excerpts from memoirs and works about him, bibliography and photographs. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľ'stvo v Bratislave, oddelenie ukrajinskej literatúry v Prešove, Nadácia Oleha Ol'žyča v Londýne. P. 5–30. [in Ukrainian].
5. Oleh Olzhych (1991). Tsytdelia dukha: Povne zibrannia tvoriv poeta, uryvky iz spohadiv i prats pro niho, bibliohrafiia y fotomaterialy [Oleg Olzhych. The Citadel of the Spirit: A complete collection of the poet's works, excerpts from memoirs and works about him, bibliography and photographs]. / Compiled, foreword and notes by M. Nevrllyi. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľ'stvo v Bratislave, oddelenie ukrajinskej literatúry v Prešove, Nadácia Oleha Ol'žyča v Londýne. 272 p. [in Ukrainian].
6. Olzhych O. (2010). Natsionalistychna kultura. [Nationalist culture]. Ukrainskyi natsionalizm: Antolohiia. Vol. 1 – Ukrainian nationalism: Anthology. Vol. 1. 2nd edition / Compiled by V. Roh. Kyiv: FOP O.M. Stebelyak. P. 144–146. [in Ukrainian].
7. Ovsianytska H. V. (2021). Estetyka militaryzmu u poeziiakh O. Olzhycha: komparatyvni aspekty. [The aesthetics of militarism in O. Olzhych's poetry: comparative aspects]. Aktualni problemy slovianskoi filolohii: materialy VI vseukrainskoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii, 25–26 lystopada 2021 roku – Actual problems of Slavic philology: materials of the 6th All-Ukrainian Scientific and Practical Internet Conference, November 25–26, 2021 / Compiled by I. M. Bakalenko. Zaporizhzhia: Zaporizhzhia National University. P. 99–103. [in Ukrainian].
8. Pronkevych O. (2014). Zamist zakinchennia. Dyskurs konkisty i kryza maskulinnosti v ukrainskii literaturi. [Instead of conclusion. Discourse of the Conquista and the crisis of masculinity in Ukrainian literature]. Perekhresni stezhky maskulinnoho ukrainskoho dyskursu. Kultura i literatura XIX–XXI stolit – Crossroads of masculine Ukrainian discourse. Culture and literature of the XIX–XXI centuries / Edited by Agnieszka Matusiak. Kyiv: LAURUS. P. 331–364. [in Ukrainian].
9. Semeryn Kh. (2018). Feminni bibliino-yevreiski arkhetypy v modernii dramy (na materialii dramatychnykh poem Lesi Ukrainky "Oderzhyma" i "Yohanna, zhinka Khusova"). [Feminine biblical-Jewish archetypes in modern drama (based on Lesia Ukrainka's dramatic poems "One Possessed" and "Johanna, Khusa's Wife")]. Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriya : Filolohiia. Sotsialni komunikatsii – Scientific notes of Tavriya V. I. Vernadskyi National University. Series: Philology. Social communications. Vol. 29(68), №1. P. 125–130.
10. Shmeha K. (2018). Maskulinnist v umovakh revoliutsii: stratehii povedinky personazhiv u tvorakh Ivana Franka "Heroy ponevoli" ta "Hryts I panych". [Masculinity in the Revolution: Behavior Strategies of Characters in the Ivan Franko Works "Forced Hero" and "Hryts and Young Master"]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. Movoznavstvo. Literaturознавство – Current issues of the humanities. Linguistics. Literary Studies. Vol. 19. P. 130–134. [in Ukrainian].
11. Vontorskyi A. Yu. (2002). Obraz svitu v poezii Oleha Olzhycha [The image of the world in Oleg Olzhych's poetry]. Extended abstract of candidate's thesis. Lviv: no publisher. 20 p. [in Ukrainian].